

Sentralstyremøte 18.9.89

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Med forbehold om endringer
SPERRET til 18.9.89 kl 1530

DEN POLITISKE SITUASJONEN

Ettervalgskommentarene har befestet en del sentrale trekk ved Stortingsvalget, som det er bred enighet om.

- Vi har fått en økt polarisering - en styrking av ytterfløyene - med klare populistiske trekk. Det er de to partiene som lover mest, som har minst økonomisk dekning for sine fagre løfter, som har gått mest fram.
- SVs fremgang er en del av dette bildet - men det er ikke venstresosialisme, men venstre-populisme som har hatt framgang.
- Samtidig er det grunn til å merke seg at Arbeiderpartiet har tapt mest - og tapt både til FrP og SV - i de områder av landet hvor problemene er størst og pessimismen mer fremtredende, i en del tradisjonelle industrimiljøer - og i kyst-Norge - der ressurskrisen slår hardt ut og arbeidsledighet har vært en viktig faktor.
- Vi må regne med at det er misnøye og utålmodighet, protest og usikkerhet for fremtiden som her gjør seg gjeldende. Det er også slik at det er i tradisjonelt sterke distrikter for arbeiderbevegelsen at SV har hatt sterk fremgang.

Erik Solheim peker på miljøpolitikken som grunnlag for fremgangen. Partiet har nok fanget opp endel av Venstres velgere og særlig unge velgere, på miljøprofilen, noe skolevalgene og analysene av dem også viser. En annen viktig forklaring er imidlertid endringen i valgordningen som har gjort at de SV-velgerne som har stemt med Arbeiderpartiet i Stortingsvalg for å bidra til en Arbeiderparti-regjering, denne gang har stemt SV fordi stemmene ikke ble bortkastet.

Det er enkelt å slå fast at problemene i økonomien, ansvaret ved å måtte gå til angrep på vanskelige oppgaver, og ikke minst en alt for høy ledighet har virket negativt inn.

Jeg tror nok det hadde vært lettere å gå til Stortingsvalg i september 1988 eller september 1990. Vi er på mange måter inne i den vanskeligste delen av en helt nødvendig snuoperasjon for landet, - og har valgt å legge vekt på alvoret i situasjonen og faren for at kortsiktige politiske trekk kunne ha svekket våre muligheter for å oppnå de resultater vi må sikre: Et styrket grunnlag for sysselsetting og vekst i vårt næringsliv.

Andre har kunnet profitere på at vi har valgt å vise ansvar - og de har gjort det. Men det parti som ikke har scoret på å gå til monomane angrep på Arbeiderpartiet for de nåværende symptomene på en kraftig feilslått økonomisk styring særlig midt på 80-tallet - er Høyre. Partiet har i stedet mistet

respekt ved å gi inntrykk av at Arbeiderpartiet har skapt problemene. Det er alt for mange som er pinlig oppmerksomme på hvor et hovedansvar tross alt ligger, for de vansker landet har vært og fortsatt er inne i etter låne- og forbruksboomen midt på 80-tallet.

Den nokså primitive agitasjonen Høyre her har lagt seg på, og den totalt manglende vilje til en nøktern analyse av utfordringene, har legitimert Fr P og medvirket til å gi dette partiet den styrke og innflytelse det har fått ved dette valget.

Jeg tror vi kan konstatere at det valg Sentralstyret tidlig tok, at vi måtte rette vårt politiske skyts både mot Fremskrittspartiet og Høyre, var nødvendig og riktig.

Jeg er ikke i tvil om at vi sterkt medvirket til å bringe FrP i retur, og at summen av Høyres og FrPs stemmer dermed ble lavere.

Dessuten fikk vi en sterkere politisk bevisstgjøring og medvirket til større mobilisering. Et økt engasjement om verdier - og en større valgdeltakelse var både positivt og nødvendig.

Et interessant trekk ved skolevalgene er at Fremskrittspartiet fikk hele 13,9% lavere tilslutning ved de skolene der det ble arrangert debattmøter, enn der de fikk slippe en gjennomlysning av sin politikk og sine verdier.

Jeg sier dette - også for å understreke hvor viktig det er at vi nå holder fast ved den viktige debatten om verdier og om hvilke holdninger vi skal bygge på i vårt samfunn.

Det dreier seg om å gå videre med den ideologiske debatten vi har satt igang i partiet, og om å fortsette en enda bredere offenis for å styrke vår egen organisasjon og den politiske debatten i hele arbeiderbevegelsen. Det er ingen tvil om at vi trenger mere debatt om mulighetene og om nye og bedre styringsformer på 90-tallet og i det neste århundre. Et enda sterkere og enda mer bevisst arbeid på den faglige siden er helt avgjørende i tiden fremover.

I vår første gjennomgang i partiets ledelse av den politiske situasjon dagen etter valget slo vi fast at de kommende år krever styrket innsats og engasjement i analyse og debatt om økonomisk politikk og styring og internasjonale utviklingstrekk som påvirker Norge og vårt grunnlag for å skape og fordele for å sikre en styrket velferd og et bedre miljø.

90-tallet stiller krav om et bredere internasjonalt engasjement, ikke minst i vårt eget nærområde - Europa. Vårt samarbeid med søsterpartiene om retningen for utviklingen i vår del av verden kan bli helt avgjørende for sosialdemokratiet - også for vår evne til å vise vei og være brobyggere, øst/vest og - ikke minst - nord/sør.

Det er sosialdemokratiet som har det ideologiske grunnlaget for å skape økt samarbeid, sikre en økonomisk vekst med et sosialt og miljømessig framsynt innhold, og bygge bro over motsetninger og mellom generasjoner.

En bærekraftig utvikling er 90-tallets aller viktigste sak. Finner vi ikke løsningene, her i Europa, finner heller ikke det internasjonale samfunn ellers løsningene og mulighetene. Derfor er det så sentralt for oss, for sosialdemokratiet i Norge og i Norden, å være med og legge grunnlaget for en fordelingspolitikk, en demokratisk utvikling

og en vekt på de viktige verdiene, i et nært samarbeid med europeisk sosialdemokrati og fagbevegelse.

Vi vil ta initiativ til å sette dette arbeid enda sterkere på dagsorden - her hjemme og i vårt samarbeid med andre.

La meg i denne sammenheng også slå fast at Norge må fortsette sitt aktive arbeid for å finne nye samarbeidsløsninger i Europa, i Vest-Europa og i forholdet til Øst-Europa. EFTA/EF-prosessen går nå inn i en viktig fase når det gjelder valg av samarbeidsløsninger og grunnlag for eventuelle forhandlinger. Dette er spørsmål som Arbeiderpartiet må vie tid og oppmerksomhet i ukene og månedene fremover. Nå legges et viktig grunnlag både for den politiske utviklingen - og for vårt næringslivs muligheter i det kommende tiåret.

Ettervalgsdebatten har i vår hjemlige politikk pekt ut områder der utålmodighet og ønsker om flere resultater er tilstede, områder som for oss hele tiden har vært sentrale. De tre viktigste områdene - miljø, eldreomsorg og arbeidsledighet - er sterkt markert både i langtidsprogrammet og i partiprogrammet. Derfor er det ikke noe grunnlag for å si at valgresultatet bør føre til noen kursendring, men snarere at valgresultatet må føre til at vi gjennomfører det vi har sagt vi skal og som vi arbeider for. Alt dette dreier seg om valg av verdier og grunnlaget for styrket velferd og en rettferdig fordeling.

Skal vi lykkes bedre på disse tre områdene, er det en grunnleggende forutsetning som må oppfylles, nemlig at vi får en sterkere økonomi. Når dette er blitt et protestvalg, tror jeg en viktig forklaring er de trange økonomiske rammene vi har hatt de siste årene - at det ikke har vært mer å fordele. Det har vært en protest mot virkeligheten som har gått utover Regjeringen og partiet, som har tatt ansvaret for å tilpasse vårt forbruk til de økonomiske realitetene.

Både Fr.P. og SV er populistiske overbudspartier som har gitt folk inntrykk av at det er mulig enkelt å løse mange flere oppgaver enn det som har grunnlag i den økonomiske virkelighetens verden.

Når det gjelder diskusjonen om hvilke konsekvenser vi skal trekke av SVs framgang, synes jeg også vi skal ha klart for oss at SV i praktisk politikk ikke har vist nevneverdig vilje til styring i den økonomiske politikken. De har lagt seg på en populistisk linje i slike spørsmål. De har vist seg som et villig talerør for alle mulige slags særinteresser, uten å se på helheten. De har gått mot styringstiltak som virker, dvs. merkes av folk flest, jfr. motstanden mot inntektsreguleringsloven. De har derimot latt som om det kunne styres uten kostnader og konsekvenser for den enkelte. Det er selvsagt en ren illusjon.

På samme måte som vi har måttet peke på at FrPs 100 milliarder i kutt ikke lar seg forene med virkeligheten, må vi ta jobben med å vise at et alternativ som opererer med 50 milliarder mer til fordeling, uten å vise hvordan de skal skaffes frem, ikke er noe reelt alternativ.

De sier de vil styre kapitalen og kreditten sterkere, men her er det en realitet at hvis vi forsøker oss med

styringstiltak som bare virker på papiret, forsvinner den til utlandet eller andre veier. Skal vi sikre tilstrekkelige investeringer i Norge, må vi ha en kapitalavkastning som gjør dette mulig. Det er en virkelighet som heller ikke SV kan se bort fra.

Vårt opplegg er å bedre styringsmekanismene, slik at vi både får en bedre bruk av ressursene, tetter hull for skattemotivert økonomisk virksomhet, og får mere til velferd og fordeling. Derfor er vi da også i full gang med et omfattende reformarbeid når det gjelder bedrifts- og næringsbeskatningen.

Når det gjelder miljøpolitikken, er det ikke noe grunnlag for noen snu-operasjon. I de dokumenter som vi har fremmet, har vi lagt meget ambisiøse planer i miljøpolitikken. Det blir en krevende jobb å følge opp det vi har lagt opp til. Fordi dette er helt nødvendig, skal vi stå på på dette området, men jeg tror snarere vi vil få motstand ved at vi går forttere fram enn det flertallet i befolkningen vil være innstilt på.

Vi har flere viktige oppgaver vi nå skal ta fatt på:

- Vi må hente tilbake det vi tapte blant grunnfjellet. Det betyr at vi må få ned arbeidsledigheten, øke kjøpekraften og gjennomføre vår politikk når det gjelder økt omsorg for barn og eldre.
- Vi kan få ytterligere framgang der vi gjorde det relativt bra i valget. Det gjelder først og fremst blant de unge og i de store befolkningskonsentrasjonene. Vi må beholde den respekten som er vunnet for at vi har tatt belastninger og stått løpet så langt. Vi må bevare miljøprofilen og vi må videreføre diskusjonen om fornyelse i forlengelse av frihetsdebatten, partiprogrammet og langtidsprogrammet.

Vi bør også vurdere det arbeidet svenskene nå er igang med, med sitt 90-talls program. Også hos oss kan det være noe å hente i det å kombinere en debatt om vårt prinsipp-program, som nå er 10 år gammelt, og de politiske oppgavene på 90-tallet, slik de er utmeislet i partiprogram og langtidsprogram.

Så litt tilbake til valgresultatet, Stortingets sammensetning og regjeringssituasjonen.

La meg først minne om et trekk som ikke har vært så mye fremme i diskusjonen:

Selv om vi har fått et resultat som ligger lavere enn det dårlige valget i 1973, skal vi ikke overse at vi har strevet med tall for Arbeiderpartiets oppslutning på mellom 32% og 37% store deler av perioden mellom 1978/79 og frem til i dag. Stortingsvalget i 1985 på 40.8% var et meget godt valg for partiet, da vi var nær ved å få flertall, etter fire år under Willoch.

Men, det er grunn til å merke seg - de tre partiene som nå setter seg ned for å se om det kan være mulig å danne regjering, har ikke vunnet frem i opposisjon til oss, etter tre og et halvt år med en meget vanskelig jobb. Tvert om, de stiller svakere enn på svært lenge - med 37,2% i samlet

oppslutning, mot 45.5% i 1985, og med færre mandater bak seg, samlet, enn det Arbeiderpartiet har alene.

Et annet viktig trekk er at Høyre og FrP har lavere tilslutning nå, enn i 1981 - 35,2%, 1% lavere enn i 1981.

Samtidig har Arbeiderpartiet og SV samlet en større oppslutning enn i 1981 - 44,7% mot 42.1% ved innledningen til dette tiåret.

Valget ble altså ingen suksess for høyrekreftene - tvert om tyder mye på at høyrebølgen kan være brutt - og at vi nå kan ha et bedre grunnlag for gjennomslag for våre verdier.

Valget ga ingen grunnleggende endring på den situasjon vi har hatt i Stortinget de siste fire årene. De borgerlige partiene har flertall, som før. Men styrket seg har de jo ikke. De tre som nå skal forsøke å finne fram til en regjeringsplattform, er mye lenger unna flertall enn de var - og de er blitt avhengig av et langt sterkere Fremskrittsparti.

De fire borgerlige partiene er så langt bare enige om en ting: De ønsker en annen regjering. De ønsker alle ny kurs - hver sin kurs. Hva slags politikk de sammen ønsker, er like uklart som før - men politikken er jo fortsatt det viktigste. Hvis de velger å overta regjeringsansvaret er det ikke lenger nok å være imot Arbeiderpartiet - da må de også bli enige om hva de skal være for.

Høsten 1985 valgte tre-parti-regjeringen å fortsette som mindre-talls regjering uten å foreta en politisk avklaring i forhold til Fremskrittspartiet. De satset på et sak-til-sak samarbeide i Stortinget, noe som skapte store problemer allerede i forbindelse med budsjettbehandlingen.

Den politiske avklaringen av dette grunnleggende forhold kom først våren 1986, da det endte i krise fordi mindretalls-regjeringen ikke var i stand til å skape flertall, verken i samarbeide med Fremskrittspartiet eller Arbeiderpartiet. Såvidt jeg kan se er intet skjedd som endrer dette forhold 3 1/2 senere.

Mange frykter derfor en reprise hvis Høyre og mellompartiene velger å motta støtte fra Fremskrittspartiet for å kunne danne regjering, mens de vet at de ikke har noe som

helst grunnlag for å tro at denne støtten også kan brukes til å kunne regjere. Det ville være en alvorlig situasjon med åpne øyne å gå inn i en usikkerhet landet nå ikke har råd til.

Ønsket, som jeg stadig ser blit uttrykt, om at en eventuell regjering av Høyre-sentrum i sentrale spørsmål skal kunne støtte seg på Arbeiderpartiet og ellers regjere gjennom et sak-til-sak samarbeide vekselvis med Fremskrittspartiet og Arbeiderpartiet, viste seg ikke realistisk etter 1985. Det vil vise seg like umulig denne gang.

En regjering hvor Høyre er det største parti vil aldri kunne føre en fordelingspolitikk som Arbeiderpartiet kan være med på å stille seg bak. Skal norsk politikk vris mot høyre, må det i tilfelle være Fremskrittspartiet som er grunnlaget for at det kan skje, gjennom å gi sin subsidiære tilslutning til en trepartiregjerings opplegg. Skulle Arbeiderpartiet kunne gi sin fordelingspolitiske støtte, er det helt klart at Høyre helt måtte utslette sin politiske profil. Og det tror jeg neppe er det nekleste Syse og Co kan tenkes å gjøre i disse dager.

Vår oppgave er å skape størst mulig gjennomslag for våre programmer og verdier. Vår oppgave kan aldri bli å gjøre det mulig å få gjennomslag for mere høyrepolitikk, enten vi er i posisjon eller opposisjon.